

Definíció kontra magánautonómia – néhány megjegyzés a törvényi meghatározások kógenciájáról a dolgozói részvény példáján keresztül

A tanulmány a kógencia és a diszpozitivitás viszonyát vizsgálja a társasági jogban, különös tekintettel a definíciós szabályok (fogalommeghatározások) állítólagos kógenciájára a dolgozói részvény példáján. Kiindulópontja az ÍH 2018.116. számú ügy, amelyben a bíróság a dolgozói részvény jogosulti körének csoportszintű kiterjesztését a Ptk. „definitív” szabályait sértő eltérésnek minősítette; a szerző ezzel szemben amellet érvel, hogy a definíciók a társasági jogban nem automatikusan kógensek. Rámutat, hogy a definíciós normák inkább értelmező funkciót töltenek be. A dolgozói részvény részleges diszpozitivitása mellett szóló rendszertani, teleologikus és összehasonlító érvek alapján a csoportmunkavállalók bevonása – tőkevédelmi és kisebbségvédelmi garanciák mellett – de lege lata sem sérti nyilvánvalóan a hitelezők, munkavállalók és kisebbségi részvényesek jogait. Következtetése szerint a korábbi bírói gyakorlat felülvizsgálata indokolt.

Tárgyszavak:

dolgozói részvény, definíciós szabályok, kógencia, diszpozitivitás, vállalatcsoport

The article examines the relationship between mandatory and default rules in company law, with particular emphasis on the putative mandatory nature of definition provisions, using employee shares as the example. It takes as its point of departure case ÍH 2018.116, in which the court classified the group-wide extension of the class of persons eligible for employee shares as a deviation infringing the Civil Code’s definition provisions; the author, by contrast, argues that definitions in company law are not automatically mandatory. The article points out that norms of definition serve primarily an interpretative function. On the basis of systematic, teleological and comparative arguments supporting the partial derogability of the rules on employee shares, the inclusion of

employees of group companies, subject to capital-maintenance and minority-protection safeguards, does not, de lege lata, manifestly infringe the rights of creditors, employees or minority shareholders. It concludes that the earlier judicial practice warrants reconsideration.

Keywords:

*employee shares, rules of definition, mandatory norms,
default rules, corporate groups*

*„A törvény erejét zárhatod négy szóba: parancsol,
Tilt, enged, fenyeget...”
(Vörösmarty Mihály)*

*„Mert azért a törvény törvény, hogy nem enged...”
(Arany János)*

I. Alapvetés

A gazdasági társaságok szabályozásában a kógencia és a diszpozitivitás¹ egymáshoz való viszonyának meghatározása kétségtől komoly jogalkotói kihívás; ha pedig valamely szabályozás megszületett, akkor rendkívül fontos gyakorlati probléma. A hatályos társasági joganyagunkat tartalmazó Polgári törvénykönyv (Ptk.) kapcsán a legtöbb vitát kiváltott kérdések egyike pontosan ez. A jelen tanulmányban egyetlen kérdésen – a definíciós szabályok lehetséges kógenciáján – keresztül próbálom ezt az érdekes és komoly vitát néhány új szemponttal gazdagítani, és egyúttal születésnapján köszönteni Dr. Tóth Ádámot.

II. Definíciós szabályok kógenciája a bírósági gyakorlatban

Az elemzés alapjául szolgáló ügy (ÍH 2018.116.) lényege, hogy egy részvénytársaság közgyűlése úgy módosította az alapszabályt, hogy a dolgozói részvényeket ne csak a saját – teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatott – munkavállalói

¹ Fogalmi tisztázásért a magyar jogtudományban lásd *Asztalos László*, Polgári jogi alaptan, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987. 90-95. o.

szerezhessék meg és ruházhassák át, hanem a társaság közvetlen vagy közvetett tulajdonában álló kapcsolt vállalkozások munkavállalói is.

A bíróság szerint a részvénytársaság ezzel nem pusztán technikai változtatást hajtott végre, hanem a Ptk. által definiált részvényfajta lényegét alakította át: a dolgozói részvény fogalmát és forgalomképeségi szabályait olyan személyi körre terjesztette ki, amely a törvény szerint nem tekinthető a kibocsátó társaság munkavállalójának. A döntés középpontjában az a tétel áll, hogy a Ptk. „definitív” – fogalommeghatározást adó² – szabályai kógensek: ezek a jogintézmény azonosítójegyeit rögzítő, eltérést nem tűrő normák. A részvénytársasági jog diszpozitív kereteit kijelölő Ptk. 3:4. § ugyan széles mozgásteret enged a törvénytől való eltérésre, de ez a mozgáster a fogalmi elemeknél lezárul.

A „dolgozói részvény” a törvényben meghatározott, lényegadó ismérvekkel bíró részvényfajta: a jogszabály a jogosulti kört a kibocsátó társaság munkavállalóira – az alapszabályban megengedett körben a volt munkavállalókra – szűkíti, míg a 3:237. § ennek megfelelően a forgalomképeséget is e körön belül teszi csak lehetővé. A döntés alapján e definíciós elemek nem „kiegészíthetők” és nem „lazíthatók” anélkül, hogy magát a jogintézményt ne változtatnánk meg. Amikor az alapszabály a dolgozói részvény kibocsátását és átruházhatóságát a kapcsolt vállalkozások munkavállalóira is kiterjesztette, valójában a törvényi definíció egyik fő ismérvét, a részvénytársasági feltételt – a kibocsátóval fennálló munkaviszonyt – írta át. A bíróság következtetése szerint a definíció kógens: ami a jogintézmény lényegét és azonosíthatóságát adja, attól eltérni nem megengedett.

A definíciós szabályok harmadik személyekre is kihatnak: a munkavállalói kör mesterséges kitágítása a társaság irányításába olyan érdekeket engedhet be, amelyek nem a kibocsátóhoz fűződő munkajogi kötődésből fakadnak, ez pedig a meglévő munkavállalók, a hitelezők és a kisebbségi részvényesek pozícióját is érintheti. A bíróság e logikát követve mondta ki, hogy a támadott alapszabály-módosítás nem egyszerűen eltérés a diszpozitív előírástól, hanem a dolgozói részvény törvényi fogalmának megváltoztatása, amely a Ptk. kógens, fogalommeghatározó szabályaiba ütközik, ezért semmis.

Az ítéletábra a következő két fontos elvi tételt rögzítette: „I. A Ptk. rendelkezéseitől eltérés korlátait jelentik a fogalommeghatározást tartalmazó (definitív), a szabályozott jogintézmény lényegét alkotó, továbbá attól el nem választható szabályok és a harmadik személyekre is kiterjedő rendelkezések. II. A részvényfajta fogalommeghatározását tartalmazó (definiáló), a dolgozói részvény lényegét alkotó, attól el nem választható szabályoktól eltérni nem lehet (...)”.

2 A „definitív” szó használata ebben a kontextusban helytelen, ugyanis ennek a jelentése végleges, végérvényes. Helyesebb a „definíciós” (meghatározást adó) kifejezést alkalmazni.

III. Definíciós szabályok a társasági jogban – valóban automatikusan kógensnek kell minősíteni a definíciókat?

Az a tétel, amelyre a bíróság döntését alapozta (a definíciós normák kógenciája) a szakirodalomban rendszeresen megjelenik (igaz, hogy alapvetően kötelmi jog vonatkozásban rögzítve), mégpedig úgy, hogy a definíciós szabályok diszpozitivitása fogalmilag kizárt.³ Álláspontom szerint ezt a kötelmi jogban természetesen felmerülő jogértelmezési módszert nem lehet a társasági jogban a maga teljességében alkalmazni.

A kötelmi jogi norma szerint „adásvételi szerződés alapján az eladó dolog tulajdonjogának átruházására, a vevő a vételár megfizetésére és a dolog átvételére köteles.”⁴ Itt valóban nincs értelme az adásvétel fogalmi elemeitől való eltérésnek, sőt, az eltérés lehetetlenségéről beszélhetünk. Ha nincs tulajdonáttruházás, akkor nincs adásvétel, hanem valami más típusú szerződés áll fenn (bérlet, haszonkölcsön); ha nincs vételár, nincs adásvétel (hanem ajándékozás); ha a dolog tulajdonjogáért cserébe felkínált ellenszolgáltatás nem vételár, hanem más dolog tulajdonjoga, más jog vagy követelés, nincs adásvétel (hanem csere). Ebben a kontextusban valóban nyugodtan állítható, hogy a definíciós norma nem diszpozitív, és hogy a törvényi definíció (vagy definícióként működő jogszabályi előírások) fogalmilag kizárja a diszpozitivitást.

Ebből egyébként nem következik, hogy a meghatározás kógens lenne. Sokkal inkább az merül fel, hogy a definíciós normák egyáltalán elhelyezhetőek-e a kógencia – diszpozitivitás kategóriákban. Szerintem a definíciós normák se nem diszpozitívak, se nem kógensek, önmagukban nem irányítanak magatartásokat, hanem magyarázó, kontextust megadó funkciót töltenek be. Ilyen értelemben teljességgel egyetértek a német szakirodalomban megfogalmazott állásponttal, amely szerint „a törvényben foglalt kötelmi szerződéstípusok körülírásai ténylegesen csupán értelmező funkcióval bírnak, még akkor is, ha jogkövetkezmény-előírás köntösében, tehát teljes jogtételként jelennek meg. Ha ezeket jogkövetkezmény-előírásokként fogjuk fel, félreismerjük, hogy az ezekben megjelölt, szerződéstípusra jellemző kötelezettségek nem a megnevező normából erednek, hanem a konkrét szerződés tartalmából, összekapcsolva azzal a jogtétellel, hogy a kötelmet keletkeztető szerződések főszabály szerint jogilag kötelező erejűek (...) Nem áll ez másként a BGB 433. §-ában említett eladó és vevő kötelezettségeivel sem – a vevő átvételi kötelezettségétől most eltekintve. Nyilatkozataik

3 Lásd például *Jóvárt Eszter*, Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben, Magyar Jog, 2014. 12. szám. 674. o.; A definíciók jogszabálytani jelentőségéről lásd például *Bernd Rütters – Christian Fischer – Axel Birk*, *Rechtstheorie und Juristische Methodenlehre*, 12. Auflage, München, C.H.Beck. 136-138. o.

4 Ptk. 6:215. § (1) bekezdés.

szereződéstípusra jellemző értelme ugyanis éppen az, hogy az eladó és a vevő egy dolog tekintetében ezek révén a törvényben közelebbről meghatározott módon kötelezik magukat. Hogy e kötelezettségeket a jogrend szankcionálja, az a szerződésekre vonatkozó általános rendelkezésekből következik, nem pedig a BGB 433. §-ából. E rendelkezés értelme, funkciója abban áll, hogy világossá teszi, mit ért a törvény »adásvételi szerződés« alatt, amelyre a később következő, az adásvételi szerződések jogkövetkezményeire vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni kívánja. Tehát magyarázó jogtételről van szó, mégpedig egy típusleírásról.⁵

Figyelembe kell venni, amit Szladits Károly rögzített pontosan: „a jogszabályoknak felosztása diszpozitívekre és kógensekre távolról sem meríti ki a jogszabályok összességét. E megkülönböztetés csak abban a körben alkalmazható, amelyben a jog az ügyleti szabadságnak enged teret.”⁶ Hasonlóképpen összegzett Vékás Lajos is: „a diszpozitív és a kógens normák közötti különbségtétel nem jelent általános normatani kategóriaként kezelhető megkülönböztetést. Ez a distinkció csak a magánautonómia világában, elsősorban tehát a magánjogban érvényes, a magánautonómia területén kívül nem értelmezhető.”⁷

De félretéve azt a kérdést, hogy a definíciók valójában sajátos normatípust alkotnak, maradjunk annál a bíróság által az ügy eldöntésében alkalmazott tételnél, amely szerint a definíciók kógensek. A társasági jogba a kötelmi jogi definíciós modell nem ültethető át egyértelműen. Vegyük például a részvény meghatározását: „a kibocsátó részvénytársaságban gyakorolható tagsági jogokat megtestesítő, névre szóló, névértékkel rendelkező, forgalomképes értékpapír.”⁸ Ha a „kógens definíció” elve szerint a részvény forgalomképes, azt jelentené, hogy forgalomképességét sem kizárni, sem korlátozni nem lehet. Márpedig a részvények forgalomképessége korlátozható, vagy feltételhez köthető (különösen zrt.-ben), sőt egyes esetekben ki is zárható. Ez aláássa a társasági jogban a definíciós érvelés koherenciáját.

Még egy példát érdemes megvizsgálunk. A Ptk. 3:18. § (1) bek. szerint „a döntéshozó szerv ülése akkor határozatképes, ha azon a leadható szavazatok több mint felét képviselő szavazásra jogosult részt vesz.” Ez nem más, mint a határozatképeség definíciója. A Kúria mégis mellőzte a definíciós érvelést, és megállapította, hogy a szabály diszpozitív, és törvényes az a társasági szerződési kikötés, amely szerint a korlátolt felelősségű társaság taggyűlése határozatképes, ha a tagokat szabályszerűen meghívták és azon a törzstőke legalább fele képviselve

5 Karl Larenz – Claus-Wilhelm Canaris, *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*, dritte, neu bearbeitete Auflage. Berlin-Heidelberg, Springer-Verlag, 1995. 79-80. o.

6 Szladits Károly, in Szladits Károly (szerk.), *Magyar magánjog I. Általános rész, személyi jog*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1941. 140. o.

7 Vékás Lajos, A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban. *Magyar Jog*, 2018. 7-8. szám. 389. o. [továbbiakban: Vékás, A diszpozitív szabályozás elve]

8 Ptk. 3:213. § (1) bekezdés.

van.⁹ Vagyis vannak esetek, amikor a definíciós norma tartalma nem érvényesül feltétlenül.

Érzékelhetjük, hogy a társasági jogi definíció nem működik olyan leíró tisztasággal, mint a kötelmi jogi definíció. Ha a definíciót „szó szerint kógensnek” vennénk, ebből abszurd következtetések adódnának (pl. a forgalomképtelenné tett vagy korlátozottan átruházható részvény nem részvény, hanem valami más). A jogalkotó a társasági jogban is tipizál, de nem húz olyan szigorú logikai határokat, mint a kötelmi jogban, például az adásvétel és csere megkülönböztetésénél. Ráadásul a definíciós norma kógenciájának nincs önmagában semmilyen törvényi alapja. A fenti példák is mutatják, hogy „a definíció mindig kógens” alapállás a társasági jogban biztosan nem alkalmazható maradéktalanul, elvi tételként. Különösen nem olyan körülmények között, amikor a társasági jogi kógencia meghatározására a jogszabály felkínálja azokat a fogódzókat, amelyek nem olyan bizonytalan tételen nyugszanak, mint a társasági jogi meghatározások (definíciók) eltérést nem engedő jellege.

IV. A dolgozói részvényről

A Ptk. szerint dolgozói részvény a részvénytársaságnál teljes, illetve részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók számára – ingyenesen vagy a részvény névértékénél alacsonyabb, kedvezményes áron – bocsátható ki.¹⁰ A dolgozói részvény forgalomba hozásának a feltétele az alaptőke felemelése, vagyis a részvénytársaság a tőkevédelmi szabályok tiszteletben tartásával, az alaptőkéen felüli vagyonából, a részvények névértékének megfelelő összeggel felemeli az alaptőkéjét,¹¹ és az így kibocsátott részvényt adja át a munkavállalóknak ingyen vagy kedvezményes áron.

A dolgozói részvény forgalomképességére különös szabályok vonatkoznak:¹²
a) a dolgozói részvény érvényesen a részvénytársaság munkavállalóira és azokra ruházható át, akik számára az alapszabály ezt a jogot a részvénytársasággal fennállt korábbi munkaviszonyukra tekintettel biztosítja; ha a munkavállaló munkaviszonya megszűnik, és emiatt dolgozói részvény megszerzésére már nem jogosult,

9 Kúria, Gfv.30266/2018/9. A Kúria vizsgálta a kisebbségi tagok jogainak a sérelmét is, megállapítva, hogy nem történt a diszpozitív szabálytól jogellenes eltérés. Az érvelésnek ez a szintén érdekes része azonban itt és most nem képezi a vizsgálat tárgyát.

10 Ptk. 3:236. § (1). A szakirodalomban leszögezték, hogy „a dolgozói részvénykibocsátásnak kettős funkciója van: a) A dolgozót munkaviszony alapján munkabérszerű többlet javadalmazásban részesíteni, illetve b) a munkavállaló számára tulajdonosi, részvényesi, vállalatirányítási jogokat biztosítani.” Vö. *Balásházy Mária*, A dolgozói részvénykibocsátás gyakorlati kérdései. *Gazdaság és Jog*, 2005. 11. szám. 9. o.

11 Ptk. 3:236. § (3) bekezdés és Ptk. 3:302. §.

12 Ptk. 3:237. §.

dolgozói részvényeit a munkaviszonya megszűnésétől számított hat hónap elteltét követő első közgyűlésig átruházhatja.

Az öröklési szabályok is ugyanezt az elvet – a dolgozóhoz való kötöttséget – érvényesítik. A dolgozói részvény tulajdonosának halála esetén az örökös, ha hagyatéki eljárásra nem került sor, az örökhagyó halálától; hagyatéki eljárás esetén a hagyaték teljes hatályú átadásáról rendelkező hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedése napjától; öröklési per esetén a bírósági ítélet jogerőre emelkedése napjától számított hat hónap elteltét követő első közgyűlésig ruházhatja át a dolgozói részvényt.

Ha az átruházásra a fentiek szerint nem kerül sor a volt munkavállaló, illetve az örökös által, a részvénytársaság a határidőt lezáró közgyűlésen határozhat a dolgozói részvény bevonásáról vagy arról, hogy a dolgozói részvényt más részvényfajtvá átalakítva értékesíti. A volt munkavállalót, illetve örökösét a részvény névértéke illeti meg, amelyet a részvény bevonásától vagy átruházásától számított harminc napon belül kell kifizetni. Nyilvánvaló a jogalkotó szándéka, hogy az átruházást ösztönözze, ugyanis a névértéken történő kifizetés az csak abban az esetben veszt el „szankciós” jellegét, amennyiben a részvény piaci értéke nem haladja meg a névértéket.

V. Érvek a dolgozói részvényre vonatkozó szabályok részleges diszpozitivitása mellett

Ha definíció önmagában nem ad biztos alapot valamely szabály kógens vagy diszpozitív minősítéséhez, a kérdést más úton kell rendezni. A dolgozói részvényre vonatkozó szabályok részleges – de a vizsgált jogeset megoldásának helyességét megkérdőjelező – diszpozitivitása mellett is megfogalmazhatóak érvek.

1. A Ptk. 3:4. § diszpozitív főszabálya szerint a jogi személy szervezetét és működését a felek – a kógens kivételeken túl – szabadon rendezhetik. A diszpozitív főszabály következtében valamely norma kógeniája igazolásra szorul.

a) A társasági jogban vannak kifejezett tilalmak, amelyeknél a törvény maga teszi egyértelművé, hogy az eltérés nem lehetséges, amelyek esetében a kógenia nyilvánvaló és vitathatatlan. Ez az eset a dolgozói részvény vonatkozásában nem áll fenn, nincs textuális tiltás, hogy a vállalatcsoporton belüli munkavállalók is részesedjenek az anya- (vagy testvérvállalat) által kibocsátott dolgozói részvényből. Ha a jogalkotó a dolgozói részvény jogosulti körét kógens módon akarta volna rögzíteni, élhetett volna kifejezett tiltással. A dolgozói részvényre vonatkozó jogszabályhelyeken a kifejezett tiltás hiányzik, ami a diszpozitivitás vélelmét erősíti.

- b) A társasági jogban is érvényesülnek azok a generálklauzulák, amelyeket a Ptk. hatodik (kötelmi jogi) könyve tartalmaz, de a társaság szerződéses (egyszemélyes társaságnál egyoldalú jogügyleti) jellegénél fogva a gazdasági társaság esetében is alkalmazni kell. Például a dolgozói részvény megszerzésének lehetővé tétele a vállalatcsoporthoz tartozó társaságok dolgozói által nem ütközik sem a jóerkölcshöz, sem az „uzsorás” szerződés (a másik fél helyzetét kihasználva feltűnően aránytalan előny kikötésének) tilalmába.
- c) Az európai társasági jogi szabályok átvétele során a magyar jogba bevezetett normáktól való eltérés szintén nem lehetséges, mert ott az EU jog elsőbbségének az elve érvényesül, és ez a belső jogban, a társaság tagjai szempontjából kógenciaként kristályosodik ki. Az európai társasági jog viszont nem tiltja a vállalatcsoporti szinten hatályosuló dolgozói részvénykibocsátást.
- d) A jogi személyek, esetünkben a gazdasági társaságok típuskényszerének¹³ kógens elvéből következik, hogy az egyes társasági típusok jellegadó, elkülönítő, alapvető tulajdonságai szintén kógens normák által behatároltak. Aki egy jogi személyt bizonyos típusban (kft., rt., bt., kkt.) hoz létre, az elfogadja a típust meghatározó tulajdonságok kógens magját. E jellegadó elemek határozzák meg a típus identitását (felelősségi rend, tőkeszerkezet, részvételi és döntéshozatali logika, átruházhatósági és forgalomvédelmi mintázatok). Álláspontom szerint azonban az a kérdés, hogy a dolgozói részvényt kizárólag a részvénytársaság dolgozói, vagy a kapcsolt vállalkozások dolgozói is jegyezhetik-e, nem tartozik a részvénytársasági szabályozás jellegadó, kógens magjához.
- e) A Ptk. 3:4. § (2) bekezdése szerint „a jogi személy tagjai, illetve alapítói az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk, valamint a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása során a létesítő okiratban (...) eltérhetnek e törvénynek a jogi személyekre vonatkozó szabályaitól.” Vagyis ami ezen a területen kívül esik, az kógens. De a dolgozói részvénykibocsátás a diszpozitivitás területén belülről tartozik.
- f) A kógencia utolsó „tesztje”, amit el kell végezni, hogy nem-e minősül az alapszabálynak a dolgozói részvényjegyzést vállalatcsoporti szinten megnyitó rendelkezése tilos szerződésnek. A semmisséget ugyanis abban az esetben is alkalmazni kell, „ha a jogszabály ezt külön kimondja” (textuális semmisség), vagy „ha a jogszabály célja a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása”

13 „A kötelmi jogi szerződésekkel ellentétben típuszabadság nem létezik a jogi személyek alapításánál.” Lásd Vékás, A diszpozitív szabályozás elve. 388. o.

(virtuális semmisség).¹⁴ Azt már leszögeztem korábban, hogy a jogszabály nem tartalmaz olyan explicit tilalmat, amely érvénytelenítene az alapszabály itt vizsgált módosítását. A kérdés, hogy fennáll-e virtuális semmisség. A Kúria Jogegységi Panasz Tanácsa megállapította, hogy nem kell „a semmisség tényét a jogszabálynak kifejezetten kimondania. Azt a kérdést, hogy egy jogszabály célja kifejezetten a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása-e, a Ptk. Szakértői Javaslatára alapján az adott jogszabály egyedi értelmezése útján lehet megválaszolni, és konkrétan kell vizsgálni, hogy a jogalkotói szándék a szerződés ügyleti hatásának megszüntetésére is kiterjedt-e.”¹⁵ Véleményem szerint a dolgozói részvény szabályozásából nem következik olyan egyértelmű jogalkotói cél, amely megtiltaná a dolgozói részvény intézményének megnyitását vállalatcsoporti szinten a dolgozóknak.¹⁶ Semmi nem támasztja alá, hogy a jogalkotó az alapszabály módosításával létrejövő konstrukció ügyleti hatásának kiküszöbölésére törekedett volna; a virtuális semmisség konjunktív feltételei így nem teljesülnek. Mindaddig tehát, amíg a jogalkotó kifejezetten másként nem rendelkezik, nincs akadálya a dolgozói részvény jegyzésére jogosult személyi kör funkcionális, csoportszintű meghatározásának, és az alapszabály ilyen módosítása nem minősül tilos szerződésnek, hanem a társasági jogi magánautonómia legitim gyakorlásának.

Mivel a szabály kógenciáját egyik itt alkalmazott módszerrel sem tudjuk megállapítani, és ha a felvállalt főszabály a diszpozitivitás (a Ptk. miniszteri indokolása szerint a törvény „a kógens alapállás helyett az eltérést engedő (diszpozitív)

14 Ptk. 6:95. §. A „tilos szerződés” dogmatikája a társasági jogi jognyilatkozatok megítélésénél is irányadó, mert a Ptk. egységes privátautonómiát épít fel, és ennek egységes korlátait is rögzíti. A kötelmi jogban megjelenő diszpozitivitás (Ptk. 6:1. § (3); 6:59. § (2)) és a jogi személyekre vonatkozó diszpozitivitás (Ptk. 3:4. §) ugyanannak az elvnek a két vetülete: a felek – illetve a tagok – szabadon alakíthatják jogviszonyukat, de csak addig, amíg a törvény az eltérést nem tiltja, vagy a jogalkotói cél sérelme nélkül lehetséges. Ebből következik, hogy a diszpozitivitás korlátait meghatározó általános tilalmi klauzula – miszerint a semmisség nemcsak kifejezett jogszabályi rendelkezésnél áll be, hanem akkor is, ha a jogszabály célja a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása (Ptk. 6:95. §) – nem zárható a hatodik, kötelmi jogi könyv „határai” közé, hanem a Ptk. egészében érvényesülő mérceként a harmadik könyv vonatkozásában is alkalmazandó. Ez azért is lehetséges, mert a létesítő okirat magánjogi jognyilatkozat, a felek akarat-egyesítéséből jön létre és joghatásokat céloz. Szerződéses vagy egyoldalú jognyilatkozati jellege megkívánja a Ptk. hatodik könyv alkalmazását. Ha a nyilatkozat olyan joghatás előidézésére irányul, amelyet valamely társasági jogi norma célja tilt, akkor a norma kógenciája következtében semmis lesz az attól eltérő jognyilatkozat. Polgári jogunk a konkrét normatív kapcsot is megteremti a két könyv (a hatodik és a harmadik) között. A Ptk. 6:9. § kimondja, hogy a jognyilatkozat hatályára, érvénytelenségére és hatálytalanságára – ha a törvény másként nem rendelkezik – „a szerződés általános szabályait kell megfelelően alkalmazni”, a 6:10. § pedig rögzíti, hogy a jognyilatkozatokra vonatkozó szabályokat a „nem kötelmi jogi jognyilatkozatokra” is megfelelően alkalmazni kell. Mivel a harmadik könyvben tipikusan jognyilatkozatokkal (létesítő okirat, társasági határozatok stb.) találkozunk, ezekre – eltérő különös szabály hiányában – „átsugároznak” a hatodik könyv releváns általános normái, így a tilos szerződést szabályozó 6:95. § is.

15 Jpe.IV.60.030/2024/13.

16 Viszont ebből az elvből következik, kifejezett, textuális tilalom hiányában is az, hogy amikor magyar jog a részvényt kizárólag névre szóló értékpapírként determinálja, akkor a jogalkotói cél a bemutatóra szóló részvény tilalma. Vagyis az a jogtétel, hogy a magyar jogban a részvény csak névre szóló értékpapír lehet, kógens.

szabályozási kiindulópontot választja”), akkor a helyes értelmezési alapelv, amennyiben a gógenia valamelyik esete nem egyértelmű, az *in dubio pro libertate societatis* kell, hogy legyen.

2. A norma szerkezete eleve „nyitott”: a Ptk. 3:237. § (1) bekezdése már most is számol azzal, hogy az alapszabály a volt munkavállalókra is kiterjesztheti a forgalomképességet. Ez azt üzeni, hogy az alapszabály – kellő garanciák mellett – alakíthatja a jogosulti kört.

3. Fontos rendszertani érvet ad a Ptk. 3:240. §-a: a részvénytársaság a törvényben meghatározottakon túl további részvényfajtát/osztályt is megalkothat, ha a jogok tartamát és mértékét meghatározza. Ha a részvényfajták nevesített ismérvei dogmatikailag minden esetben érinthetetlenek lennének, a 3:240. § lényegében kiüresedne. Lehetséges megközelítés az is, hogy a vállalatcsoporti szinten „megnyitott” dolgozói részvényt új részvényfajtának tekintjük.

4. Teleologikus érv, hogy a dolgozói részvény célja a munkavállalói érdek és a társasági érdek összehangolása. Vállalatcsoportban a hozzáadott érték gyakran a leányvállalatoknál keletkezik, miközben a részvényesi érték a holdingnál csapódik le. A célracionális értelmezés ezért indokolja, hogy a csoport munkavállalói – mint „közvetett munkavállalók” – bevonhatók legyenek a kibocsátó rt. dolgozói részvényének jegyzésére jogosult személyek körébe. A leányvállalat lehet például a részvénytársaság egyszemélyes korlátolt felelősségű társasága, amelyben a saját dolgozók (a kft. dolgozói) nyilván nem szerezhhetnek részesedést. Sőt, általában a korlátolt felelősségű társaság üzletrészt bocsát ki, amelynek értékpapírosítása kizárt.¹⁷ Épp ezért indokolt – és a Ptk. diszpozitív keretei között megengedhető –, hogy a felettük álló (vagy „testvér”) részvénytársaság alapszabályában csoportszinten meghatározott feltételekkel dolgozói részvényt biztosítsanak nekik, mint a csoport „közvetett” munkavállalóinak. Ez egyszerre szolgálja a jogintézmény célját és kezeli a formakülönbségből adódó ösztönzési űrt.

Ha a dolgozói részvényjegyzésre jogosult kör csoportszintű bővítése a részvényesi jogok tartalmát nem írja át, hanem csak a potenciális kedvezményezettek körét rendezi, az a Ptk. rendszerével összehangolt megközelítés. A Ptk. elismeri a vállalatcsoport intézményét és a csoportérdek bizonyos fokú relevanciáját. E logika alapján a leányvállalat alkalmazottja a csoportszintű irányítás alá tartozik, a kibocsátó rt. értékteremtéséhez ténylegesen hozzájárul, ezért a „munkavállaló” fogalmának csoportszintű, funkcionális értelmezése nem önkényes, hanem rendszertanilag is védhető. Nem jogsértő az „alkalmazotti viszonyt” funkcionálisan, az adott gazdasági egységhez (vállalatcsoporthoz) való kötődés felől értelmezni. Ezt teszi például a német részvénytársasági törvény (Aktiengesetz) 71. §-a, amely a saját részvények megszerzését szabályozza, és előírja, hogy

¹⁷ Ptk. 3:11. §.

a társaság saját részvényeket többek között akkor szerezhet, ha azokat „a társasággal vagy a vele kapcsolt vállalkozással munkaviszonyban álló vagy állt személyek számára kívánják megszerzésre felajánlani”¹⁸ A csoportszintű logika jellemzi a tőkeemelésben való munkavállalói részvétel szabályozását is (§ 192). Ugyanígy csoportszinten kezeli a francia jog a magyar dolgozói részvényhez hasonló funkciót betöltő opciós munkavállalói jogokat (francia Kereskedelmi törvénykönyv, a Code de commerce L. 225-180. cikke) vagy a részvényjuttatásokat (L. 225-197-2. cikk).

5. A Ptk. tulajdonképpen a diszpozitivitással való visszaélés tilalmát szabályozza, amikor elrendeli, hogy a diszpozitív normától el lehet ugyan térni, de az eltérés: a) nem sértheti nyilvánvalóan a hitelezők jogait; b) nem sértheti nyilvánvalóan a munkavállalók jogait; c) nem sértheti nyilvánvalóan a tagok kisebbségének a jogait; d) nem akadályozhatja a jogi személyek törvényes működése feletti felügyeletet.¹⁹ A társasági jogi diszpozitivitás aszimmetrikusan korlátozott: a belső szerződéses autonómia nem teheti illuzórikussá a kisebbségi tagok, a hitelezők és a munkavállalók védelmét, valamint a közérdekű ellenőrzési funkciók gyakorlását. Viszont a vizsgált esetben szerintem nem történt visszaélés a diszpozitivitással, ugyanis:

- a) Munkavállalói jogok „nyilvánvaló sérelme” nem áll fent: a törvény nem biztosít alanyi jogot dolgozói részvényre, az elosztási elvek társasági döntésekhez kötődnek. A csoportdolgozók bevonása ezért nem fosztja meg a részvénytársasági munkavállalókat semmilyen törvényben garantált jogosultságtól; a 3:4. § (3) bekezdés b) pontja szerinti korlát így nem aktiválódik.
- b) Hitelezői jogok sem sérülnek, mert a dolgozói részvény kibocsátása alaptőke-emeléssel történik, a tőkevédelmi szabályok alkalmazásával, így nem eredményezhet jogellenes vagyonkivonást. Az ingyenes vagy kedvezményes juttatás fedezete az alaptőkén felüli vagyon, vagyis a mérlegben a saját tőke nem csökken, legfeljebb szerkezetében alakul át. Az általános tőkevédelmi és fizetőképességi korlátok továbbra is gátat szabnak minden olyan műveletnek, amely a hitelezők kielégítési alapját veszélyeztetné. Csoportszintű dolgozói részvénykibocsátás esetén sem a követelések ranghelye, sem a végrehajtási sorrend, sem a fedezeti bázis jogi minősége nem változik, ezért a hitelezői pozíció érdemben érintetlen marad.
- c) A részvényesek kisebbségének jogai sem sérülnek, mert a részvényfajtákhoz kapcsolt jogokat az alapszabály átláthatóan határozza meg, és a kibocsátás a közgyűlés döntéséhez, szigorú eljárási és közzétételi garanciákhoz kötött. A kisebbséget megilleti az egyenlő elbánás elve, az információs és indítványozási

18 Wolfgang Servatius, In: Thomas Wachter (Hg.), AktG. Kommentar zum Aktiengesetz. 4. Auflage, Köln, RWS, 2022. 481-482. o.

19 Ptk. 3:4. § (3) bekezdés.

jog, valamint a bírósági felülvizsgálat kezdeményezésének lehetősége, ha jogsérelmet lát. A dolgozói részvények bevezetése nem változtatja meg a meglévő részvényesek fajta- és osztályjogait, a szavazati és osztalékjog arányossága változatlanul az alapszabályi rend szerint érvényesül. A „felhígulás kockázata” önmagában nem minősül jogsérelemnek, ha az alapszabály és a közgyűlési határozat előre rögzíti a feltételeket, és a kibocsátás a társasági érdek ésszerű célját szolgálja. Ez a felhígulási kockázat akkor is fennáll és egyáltalán nem jogsértő, amennyiben kizárólag a részvénytársaság saját dolgozói részére bocsátanak ki dolgozói részvényt. Az, hogy a leányvállalatok dolgozói is részesülhetnek, funkcionális kötődést ismer el a vállalatcsoporthoz, de nem ad nekik a kisebbséggel szemben semmilyen többletjogot, semmi sem történik másképpen, mintha csak a saját dolgozók részesedhetnének a részvényekből: így a kisebbségvédelem rendszere érintetlen marad.

d) A törvényességi felügyeletet a létesítő okirat vizsgált módosítása nem korlátozza.

Következtetések

Az a konstrukció, amelyet korábban a bíróság megakadályozott, újraértékelhető, feltéve, hogy a társaság a létesítő okiratban egyértelműen meghatározza a jogintézményt, transzparens allokációs elveket rögzít, és a tőkevédelmi, átruházási-, illetve elszámolási szabályokat maradéktalanul betartja. E feltételek teljesülése mellett a dolgozói részvény csoportszintű alkalmazása nemhogy nem sérti, hanem kifejezetten előmozdítja a Ptk. célrendszerét. Megítélésem szerint a vizsgált alapszabály-módosítás *de lege lata* jogszerű lehet, ezért indokolt a korábbi bírói gyakorlat újragondolása.

Általánosabban: az eddig a gyakorlatban a „definíció kógenciájára” alapított érvelést egyfelől a típuskényszerből levezetett, a társasági forma legbelső lényegét alkotó normák kógenciájával, másfelől a jogalkotói cél megsértését szankcionáló tilos szerződés semmisségének elvével (a virtuális semmisség tételével) kell helyettesíteni. E két megközelítésmód alkalmazása adhat értelmezési bizonytalanság esetén alapot adott társasági jogi norma kógens vagy diszpozitív minősítéséhez.